

Policja Kobieta

w II Rzeczypospolitej

Zapomniany rozdział historii

podkom. Mariusz Boruch

Zakład Prewencji CSP

W okresie odbudowy państwa po odzyskaniu niepodległości Polska stanęła wobec licznych wyzwań – nie tylko politycznych i gospodarczych, lecz także społecznych. Po 123 latach nieobecności na mapie Europy Polacy musieli na nowo zbudować struktury państwowe, w tym system bezpieczeństwa publicznego. Jednym z mniej znanych, lecz znaczących osiągnięć II Rzeczypospolitej było powołanie Policji Kobieta – formacji pionierskiej na skalę europejską. Kobiety w szeregach Policji Państwowej pełniły ważne funkcje w zakresie opieki nad dziećmi, walki z handlem ludźmi i prostytutką oraz przeciwdziałania przemocy domowej. Ich działalność nie tylko odpowiadała na konkretne potrzeby społeczne, ale też zmieniała sposób postrzegania roli kobiet w życiu publicznym. O wysokim poziomie organizacyjnym i skuteczności tej formacji świadczy chociażby wizyta angielskich policjantek w 1935 r., które po zapoznaniu się z pracą i szkoleniem Polek, uznały je za najlepsze na świecie. Niniejszy artykuł przybliży historię Policji Kobieta w II RP – od jej powstania i procesu rekrutacji, przez codzienne obowiązki, aż po uzbrojenie i umundurowanie funkcjonariuszek. To zapomniany rozdział historii, który zasługuje na przypomnienie jako przykład odwagi, zaangażowania i społecznej misji kobiet w służbie państwa.

Geneza Policji Kobieta

Po I wojnie światowej problem prostytutki i związanej z nią przestępczości kryminalnej stał się poważnym zagadnieniem w Polsce i innych krajach europejskich. Zjawiskiem tym zajmowały się zarówno instytucje rządowe, jak i or-

ganizacje społeczne oraz religijne. Współpraca tych podmiotów doprowadziła do zainteresowania tematem nowo utworzonej Ligi Narodów, której powierzono nadzór nad realizacją międzynarodowych konwencji z lat 1904 i 1910 dotyczących zwalczania handlu kobietami i dziećmi. Po jej ukonstytuowaniu podpisano kolejną konwencję w 1921 r.¹

Fot. 1. Odprawa policjantek przez inspektora Policji Państwowej Stanisława Polaka, 1937 r.

Źródło: NAC, sygn. 1-B-104-1, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/168315:1/> [dostęp: 12.06.2025 r.].

W 1922 r. Liga Narodów powołała stałą Komisję Doradczą do Zwalczania Handlu Kobietai i Dziećmi, w skład której weszli przedstawiciele rządów niektórych państw, w tym Polski, a także delegaci międzynarodowych organizacji społecznych zajmujących się opieką nad kobietami i dziećmi oraz zwalczaniem handlu ludźmi. Wobec intensywnych działań komisji, w 1925 r. nadano jej nowe kompetencje i zmieniono nazwę na „Komisja Doradcza do Spraw Opieki nad Dziećmi i Młodzieżą”. Została ona podzielona na dwie sekcje:

- 1) Komitet Opieki nad Dziećmi,
- 2) Komitet Walki z Handlem Kobietai i Dziećmi².

Międzynarodowe konwencje z lat 1904 i 1910 stały się podstawą do utworzenia krajowych komitetów zajmujących się walką z handlem ludźmi. Ich działania były koordynowane przez Londyńskie Biuro Międzynarodowe. Komitety te, mimo że działały niezależnie od rządów, współpracowały z nimi, posiadając szeroką wiedzę na temat zjawiska prostytucji i handlu ludźmi³.

W Polsce 14 marca 1923 r. powołano Polski Komitet Walki z Handlem Kobietai i Dziećmi, którego zadaniem było koordynowanie krajowych działań w tej dziedzinie. Do jego głównych celów należało zwalczanie handlu ludźmi poprzez eliminowanie sprzyjających mu czynników społecznych, ochrona kobiet i nieletnich, zwalczanie pośrednictwa w handlu kobietai i dziećmi oraz współpraca z organami państwowymi i samorządowymi. W skład komitetu weszli przedstawiciele organizacji społecznych oraz instytucji rządowych, takich jak Ministerstwo Opieki Społecznej, Departament Służby Zdrowia, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Sprawiedliwości, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Centralne Biuro dla Międzynarodowego Zwalczania Handlu Kobietai i Dziećmi, Komenda Główna Policji Państwowej, Syndykat Emigracyjny, a także przedstawiciele sejmu i senatu. Komitet prowadził szeroką działal-

ność propagandową, opiniował i inicjował projekty ustaw, kontrolował misje dworcowe oraz reprezentował Polskę na arenie międzynarodowej⁴.

W marcu 1923 r. Komisja Doradcza Ligi Narodów uznała Policję Kobięcą za kluczowy element w walce z handlem ludźmi. Na kolejnych posiedzeniach podkreślano jej znaczenie w zwalczaniu prostytucji oraz zachęcano państwa do jej tworzenia⁵.

We wrześniu 1924 r. w Grazu (Austria) odbył się VI Międzynarodowy Kongres Zwalczania Handlu Kobietai i Dziećmi. Jego uczestnicy zalecili krajowym komitetom skłonienie rządów do natychmiastowego utworzenia Policji Kobiecej. W Polsce sprawę tę omówiono na posiedzeniu Polskiego Komitetu Walki z Handlem Kobietai i Dziećmi 7 listopada 1924 r., z udziałem ekspertów z policji państwowej oraz urzędów sanitarnych i kryminalnych. Jednymyślnie uznano zasadność powołania formacji kobiecej w polskiej policji.

Polska nie była pierwszym krajem, który zdecydował się na ten krok – pierwsze oddziały Policji Kobiecej powstały w Stanach Zjednoczonych (1880 r.) oraz Wielkiej Brytanii (1914 r.)⁶. Utworzenie takiej formacji w Polsce

Fot. 2. Uliczny patrol Policji Kobiecej na ul. Pankiewicza, 1939 r.

Źródło: NAC, sygn. 1-B-102-2, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/168306/afd5cc5fafa82f4ec0793d913d523c65/> [dostęp: 12.06.2025 r.].

w 1925 r. było wynikiem zarówno zobowiązań międzynarodowych, jak i rosnącej świadomości potrzeby ochrony kobiet i dzieci.

Na wniosek Polskiego Komitetu Walki z Handlem Kobietami i Dziećmi, 26 lutego 1925 r. ówczesny Minister Spraw Wewnętrznych Cyryl Ratajski powierzył tworzenie kadr polskiej Policji Kobiecej Komendzie Głównej Policji Państwowej. Aby zapewnić wysoki poziom moralny i ideowy przyszłych funkcjonariuszek, proces rekrutacji prowadzono we współpracy z kobiecymi organizacjami społecznymi⁷.

Pierwsze kroki

Od samego początku swojego istnienia siły Policji Kobiecej w Polsce były integralną częścią Policji Państwowej. Ich powstanie zostało uregulowane ustawą z dnia 9 października 1923 r. o uposażeniu funkcjonariuszów państwowych i wojska (Dz. U. Nr 116, poz. 924) oraz rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o Policji Państwowej (Dz. U. Nr 28, poz. 257). Te dwa akty prawne stworzyły podstawy do funkcjonowania Policji Państwowej, określając prawa i obowiązki funkcjonariuszy, ich relacje z państwem i obywatelami, a także zasady naboru i procedury służbowe. Każdy policjant, bez względu na płeć, musiał przejść trzyletni okres próbny, po którym był oceniany. Jeśli jego praca została uznana za pozytywną, otrzymywał legitymację potwierdzającą służbę w Policji⁸.

Warto zauważyć, że nie było żadnego rozróżnienia między policjantami mężczyznami a kobietami w kontekście ich obowiązków czy procedur, a system służby opierał się głównie na stopniach policyjnych i strukturze hierarchicznej, bez względu na płeć funkcjonariuszy. W początkowych latach istnienia Policji Państwowej liczba kobiet w służbie

Fot. 3. Policjantka podczas służby w izbie zatrzymań, Warszawa, 1939 r.

Źródło: NAC, sygn. 1-B-102-4, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/168309/520ba3183b8cb7f583c2228500d2f475/> [dostęp: 12.06.2025 r.].

Fot. 4. Policjantki prowadzące zatrzymanych przez nie chłopców.

Źródło: Stanisława Filipina Paleolog, *Policja Kobieta w Polsce 1925–1939*, s. 130.

była ograniczona, a ich rola w strukturach mundurowych była związana głównie z pracami administracyjnymi, sanitarnymi i opiekuńczymi. Mimo to kobiety w policji pełniły istotne funkcje, takie jak kontrolowanie prostytucji czy ochrona praw kobiet i dzieci. Ich zadania obejmowały szeroko pojętą pomoc społeczną oraz walkę z przestępczością, szczególnie w obszarze ochrony kobiet i dzieci przed przemocą i wykorzystywaniem.

Początkowo występowały pewne trudności związane z brakiem odpowiednio przeszkolonych kobiet, jednak stopniowo Policja Kobieta zyskiwała na znaczeniu i zaczęła pełnić coraz bardziej specjalistyczne zadania. Zadania Policji Kobiecej obejmowały nie tylko działania prewencyjne, jak zapobieganie prostytucji i przemocy wobec kobiet, lecz także ściganie przestępstw popełnianych przez kobiety i dzieci⁹. Policjantki zajmowały się również ściganiem młodocianych przestępców i opieką nad dziećmi ulicy, które były narażone na niebezpieczeństwa związane z żebractwem i przestępczością. Wiele z tych funkcji wiązało się z humanitarnymi i socjalnymi działaniami, które stanowiły odpowiedź na problemy społeczne, z jakimi zmagало się międzywojenne społeczeństwo polskie.

W początkowym okresie istnienia Policji Kobiecej, w latach 1925–1935, kobiety pracowały głównie w mniejszych brygadach i współpracowały z oddziałami męskimi. Z powodu niedoboru wyszkolonych policjantek mężczyźni pełnili rolę instruktorów, a kobiety stopniowo przejmowały ich obowiązki. W miarę upływu czasu rozwój brygad kobiecych stawał się coraz bardziej dynamiczny, a liczba funkcjonariuszek wzrastała. W 1935 r., w odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie na służbę kobiecą, Komendant Główny Policji Państwowej generał Kordian Zamorski, podjął decyzję o zwiększeniu liczby brygad kobiecych, a także poszerzeniu ich kompetencji. Dzięki tej decyzji, kobiety zaczęły wykonywać szerszy zakres obowiązków, w tym nadzór nad młodocianymi przestępcami, a także pełniły funkcję opiekunów dzieci i młodzieży¹⁰. W latach

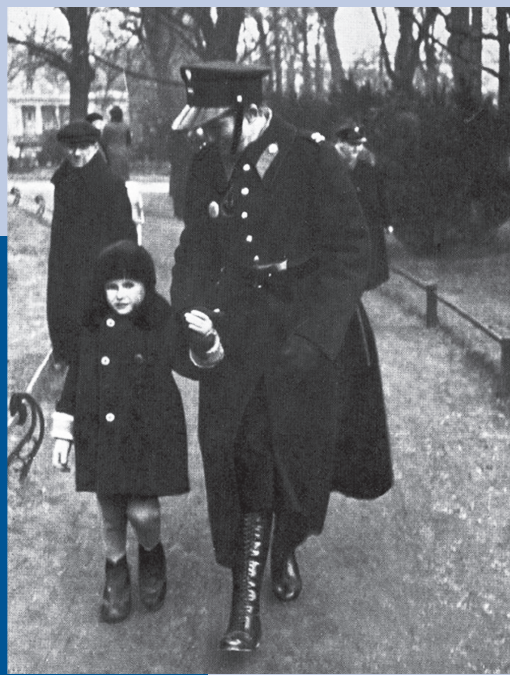
1935–1939 Policja Kobieta była stopniowo włączana w coraz bardziej wymagające zadania. W tym czasie powstawały nowe oddziały, w tym oddziały umundurowane, a także specjalne jednostki do zajmowania się nieletnimi przestępcami. W 1935 r. w Warszawie otwarto pierwszy areszt dziecięcy, który był finansowany przez stowarzyszenie „Rodzina Policyjna”¹¹. Było to bardzo ważne przedsięwzięcie, które miało na celu poprawę warunków przetrzymywania młodocianych przestępców poprzez oddzielenie ich od dorosłych przestępców i zapewnienie im odpowiedniej opieki.

W 1935 r. powstał również specjalny organ nadzorczy w Komendzie Głównej Policji Państwowej – Referat Policji Kobiecej, którego celem było koordynowanie działań brygad kobiecych, rekrutacja policjantek, a także rozwiązywanie spraw dyscyplinarnych i nadzór nad pracą funkcjonariuszek pracujących we wszystkich brygadach, zarówno nieumundurowanych, jak i umundurowanych¹². Działalność tego referatu miała na celu także reprezentowanie interesów Policji Kobiecej w kraju i za granicą. Należy przy tym zaznaczyć, że organizacja oddziałów Policji Kobiecej rozwijała się dynamicznie, a decyzje dotyczące jej funkcjonowania, jak również rozszerzania jej struktur, były podejmowane w ścisłej współpracy z kierownictwem Komendy Głównej Policji Państwowej. Wszystkie plany i decyzje musiały być konsultowane z naczelnikami odpowiednich wydziałów oraz zatwierdzone przez Komendanta Głównego, co stanowiło formalną procedurę dla podejmowania kluczowych działań.

Fot. 5. Policjantka z izby zatrzymań z dzieckiem na ręku, Warszawa, 1939 r.

Źródło: NAC, sygn. 1-B-102-5, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/168310/520ba3183b8cb7f583c2228500d2f475/> [dostęp: 12.06.2025 r.].

Fot. 6. Policjantka prowadząca do domu zabłąkane dziecko.

Źródło: Stanisława Filipina Paleolog, *Policja Kobieta w Polsce 1925–1939*, s. 123.

Struktura i organizacja Policji Kobiecej

W obliczu rosnącego zapotrzebowania na służbę kobietą proces tworzenia nowych brygad Policji Kobiecej postępował w szybkim tempie. Tworzenie pełnych brygad nie było zawsze konieczne, zwłaszcza w mniejszych miastach. W takich przypadkach powstawały mniejsze grupy lub sekcje, a potrzebne liczby funkcjonariuszek były uzupełniane przez przeniesienie ich z większych brygad, przy czym standardowo były to co najmniej dwie policjantki. Takie rozwiązania umożliwiały elastyczne dostosowanie liczby funkcjonariuszek do lokalnych potrzeb.

W przeddzień wybuchu II wojny światowej w 1939 r. w Polsce funkcjonowało około 300 kobiet w policji¹³, pracujących zarówno w brygadach umundurowanych, jak i nieumundurowanych.

Nieumundurowane brygady, liczące od 2 do 4 policjantek, działały w wielu miastach, m.in. w Warszawie, Łodzi, Kaliszu, Krakowie, Grudziądzu, Lwowie, Przemyśle, Białymstoku, Włocławku, Poznaniu, Częstochowie, Toruniu, Wilnie, Gdyni, Lublinie i Stanisławowie¹⁴.

Oddziały umundurowane działały w takich miastach, jak: Warszawa, Łódź, Lwów, Wilno, Poznań i Gdynia.

Ustanowiono także specjalne Archiwum Policji Kobiecej oraz stanowisko Komendanta Głównego Policji Kobiecej, odpowiedzialnego za sprawy kadrowe funkcjonariuszek oraz cywilnych pracowników Policji Państwowej. Stanowisko to objęła Stanisława Paleolog¹⁵.

Również na forum międzynarodowym Policja Kobieta zyskała uznanie. Policjantki uczestniczyły w konferencjach Międzynarodowej Komisji Policji Kryminalnej (Interpol),

której jednym z głównych zadań była walka z procederem handlu kobietami¹⁶. W 1934 r. polski delegat podczas sesji Komitetu Doradczego do spraw Dobrobytu Kobiet i Dzieci przy Lidze Narodów wskazał na znaczenie Policji Kobiecej w walce z przestępczością, szczególnie w kontekście zapobiegania nagabywaniu, działalności stręczycieli i ochrony młodych ludzi przed nierzędem¹⁷. Z kolei 27 czerwca 1936 r., na dwunastej sesji tego samego Komitetu, delegacja polska poinformowała o pracach nad projektami ustaw, które miały na celu zapobieganie rozprzestrzenianiu się chorób wenerycznych (kontrolowanie aktualności badań lekarskich prostytutek, tzw. żółte książeczki) oraz skuteczne rozwiązanie problemu prostytucji¹⁸. Policjantki zwalczały także szeroko rozumianą przestępczość narkotykową¹⁹. Planowano dalsze zwiększanie liczby funkcjonariuszek Policji Kobiecej w Polsce, co świadczyło o rosnącym znaczeniu tej formacji w zakresie ochrony porządku publicznego i działań prewencyjnych. Doświadczenia służby kobiet w VI Brygadzie Urzędu Śledczego okazały się sukcesem. W związku z tym 3 sierpnia 1935 r. utworzono osobny referat do spraw oficerów i szeregowych Policji Państwowej – kobiet. Na jego czele stała Stanisława Paleolog, już w randze podkomisarza. Do zadań referatu należało m.in.:

- gromadzenie materiałów dotyczących handlu kobietami i dziećmi, nadzoru nad nierzędem, stręczycielstwem, sutenerstwem, pornografią oraz przestępstwami pokrewnymi;
- utrzymywanie kontaktów z organizacjami państwowymi, pozarządowymi i społecznymi zajmującymi się walką z handlem ludźmi, nierzędem oraz z instytucjami opieki nad kobietami i dziećmi;
- prowadzenie dochodzeń w sprawach specjalnych;
- wydawanie opinii i przedstawianie wniosków w sprawach personalnych i wyszkolenia policjantek;
- kontrola pracy oraz działalności służbowej funkcjonariuszek²⁰.

Na mocy tego samego rozkazu Komendanta Głównego Policji Państwowej, przy Urzędzie Śledczym m.st. Warszawy utworzono Brygadę Kobiecą Policji Państwowej.

Na jej czele stanęła funkcjonariuszka w stopniu oficerskim, bezpośrednio podporządkowana Naczelnikowi Urzędu Śledczego. W skład brygady wchodziły kobiety zatrudnione zarówno na stanowiskach oficerskich, jak i szeregowych.

Zakres działalności Brygady Kobiecej obejmował w szczególności:

- prowadzenie czynności związanych z nadzorem nad osobami trudniącymi się nierzędem,
- przeciwdziałanie handlowi kobietami i dziećmi, zwalczanie stręczycielstwa, sutenerstwa oraz pornografii, jak również prowadzenie dochodzeń w tych sprawach,
- prowadzenie dochodzeń w sprawach o zgwałcenia i czyny lubieżne,
- wykrywanie domów schadzek i rozpusty,
- ujawnianie osób uprawiających zawodowo nierzęd w sposób nielegalny i ukryty.

Z formacji tej wyodrębniono 25-osobowy pluton umundurowanych funkcjonariuszek przeznaczonych do pełnienia służby zewnętrznej. Ich działania koncentrowały się głównie na interwencjach, sprawowaniu opieki, obserwacji i patrolowaniu przestrzeni publicznej, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń demoralizacją dzieci, młodzieży i kobiet. Policjantki kontrolowały m.in. parki, dworce kolejowe i autobusowe, przystanie rzeczne, okolice szkół i zakładów naukowych, a także miejsca rozrywki i widowisk publicznych²¹.

Zakres powierzonych zadań świadczy o tym, że Policja Kobieca w II Rzeczypospolitej nie ograniczała się wyłącznie do funkcji opiekuńczych – zwłaszcza wobec nieletnich – lecz realizowała również zadania śledcze i prewencyjne. Jako część Centrali Służby Śledczej funkcjonariuszki wykonywały szereg czynności z zakresu zwalczania przestępczości kryminalnej. W tym kontekście polska Policja Kobieca wyróżniała się na tle innych kobiecych formacji policyjnych w Europie.

Ze względu na zróżnicowany charakter obowiązków, policjantki kierowano do różnych rodzajów służby. Funkcjonariuszki pełniące zadania o charakterze opiekuńczym-wychowawczym były odrębne od tych prowadzących

Fot. 7. Odprawa policjantek, Warszawa, 1939 r.

Źródło: NAC, sygn. 1-B-102-1, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/168305/afd5cc5fa-fa82f4ec0793d913d523c65/> [dostęp: 12.06.2025 r.].

Fot. 8. Policjantki w patrolu. Sporządzanie raportu.

Źródło: Stanisława Filipina Paleolog, *Policja Kobieta w Polsce 1925–1939*, s. 113.

Fot. 9. Grupa umundurowanych policjantek.

Źródło: Stanisława Filipina Paleolog, *Policja Kobieta w Polsce 1925–1939*, s. 110.

dochodzenia w sprawach dotyczących prostytucji i przestępczości seksualnej. Patrolowanie ulic odbywało się zarówno przez policjantki w mundurach, jak i przez funkcjonariuszki w ubraniu cywilnym (śledcze), przy czym każda z tych grup realizowała odmienne cele. Policja mundurowa koncentrowała się na działaniach prewencyjnych i interwencyjnych, budując zarazem swoją obecnością poczucie bezpieczeństwa wśród obywateli. Z kolei policjantki śledcze działały w sposób skryty i konspiracyjny, prowadząc obserwację oraz dochodzenia w sprawach przestępstw seksualnych i zwalczając proceder nierządu²².

Policjantki posiadały te same kompetencje co funkcjonariusze płci męskiej, jednak działały najczęściej w asyście policjantów – mężczyzn. Ich obecność miała charakter ubezpieczenia – zapewniaли oni wsparcie i ochronę w przypadku zagrożenia. Czynności te odbywały się często w miejscach uznawanych za niebezpieczne, takich jak domy publiczne czy podejrzanе lokale, co wymuszało stosowanie zasad bezpieczeństwa i pracy w dwuosobowych patrolach²³.

Czynności te wymagały większej siły fizycznej – policjantkom zabraniano podejmowania walki oraz zakuwania przestępców w kajdanki. Komenda Główna PP ograniczenia te uzasadniała „możliwością wystawienia na szwank autorytetu państwa”²⁴.

Konieczność zatrudniania kobiet w Policji Państwowej wynikała nie tylko z potrzeby zajmowania się sprawami obyczajowymi, opieką nad nieletnimi czy przeciwdziałaniem handlowi ludźmi, lecz także z obowiązujących przepisów prawnych. Zgodnie z regulacjami, rewizja osobista mogła być przeprowadzana wyłącznie przez funkcjonariusza tej samej płci co osoba poddawana kontroli²⁵.

Rosnące zapotrzebowanie na etaty kobiecej służby policyjnej powodowało poważne trudności kadrowe. Jedynie w Warszawie brygadą kobiecą dowodziła kobieta – Stani-

slawa Paleolog. W Łodzi i we Lwowie funkcję dowódców pełnili mężczyźni. W 1935 r. w Policji Państwowej służyło już 65 policjantek. Ich obowiązki poszerzono wówczas o prowadzenie nowo utworzonych izb zatrzymań dla dzieci oraz wykołejonej lub bezdomnej młodzieży. Zadania z zakresu opieki nad małoletnimi realizowały umundurowane funkcjonariuszki²⁶.

Zasady przyjęte do Policji Kobięcej

Włączenie kobiet do służby policyjnej w Polsce międzywojennej odbywało się na podstawie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 marca 1928 r. o Policji Państwowej²⁷. Akt ten precyzował zasady funkcjonowania policji, w tym możliwość zatrudniania kobiet w szczególnych obszarach działalności.

Pierwszą rekrutację do Policji Kobięcej przeprowadziły organizacje kobiece, które – na prośbę Ministerstwa Spraw Wewnętrznych – przedstawiły listy kandydatek spełniających określone wymagania. Opis tych wydarzeń znalazł swoje odzwierciedlenie również na arenie międzynarodowej. Podczas Międzynarodowego Kongresu w Graz (Austria) Polska została wskazana jako jeden z krajów, który zdecydowanie przoduje w zakresie wdrażania służby kobiecej w policji. Wniosek dotyczący utworzenia Policji Kobięcej został zgłoszony przez Marię Holder-Egger, posłankę na Sejm RP i delegatkę Komitetu Polskiego²⁸. Minister Spraw Wewnętrznych, w porozumieniu z organizacjami kobiecymi, podjął decyzję o powołaniu Policji Kobięcej i powierzył tym organizacjom wybór kandydatek, które następnie zostały zatwierdzone przez Komisję Kwalifikacyjną Policji Państwowej.

Wybrane kandydatki posiadały wykształcenie co najmniej ponadpodstawowe, natomiast dwie z nich były absolwentkami uczelni wyższych, dysponowały odpowiednią siłą fizyczną, szczyły się nieposzlakowaną opinią, posiadały doświadczenie w pracy społecznej, a część z nich pełniła wcześniej służbę wojskową. Wiek kandydatek wynosił od 21 do 40 lat²⁹.

Szkolenie policjantek Policji Państwowej

Kandydatki musiały mieć ukończone 21 lat, legitymować się wykształceniem co najmniej ponadpodstawowym oraz posiadać doświadczenie w pracy publicznej. Od początku objęte zostały takimi samymi warunkami płacowymi jak mężczyźni na równorzędnych stanowiskach.

Szkolenie rozpoczęło się 16 kwietnia 1925 r. w Głównej Szkole Policyjnej w Warszawie³⁰. Trzydzieści kobiet, po przejściu odpowiedniego 3-miesięcznego szkolenia, miało zostać skierowanych do urzędów śledczych w Warszawie oraz Łodzi. To przełomowy moment w historii formacji policyjnych w Polsce, oznaczający początek instytucjonalnego udziału kobiet w ochronie porządku publicznego.

Szkolenie obejmowało wszystkie zagadnienia niezbędne do służby w policji kryminalnej, jednakże w odróżnieniu od kursów przeznaczonych dla mężczyzn, program dla kobiet uwzględniał również kwestie pracy socjalnej oraz zagadnienia sanitarne³¹, odpowiadające specyfice zadań, jakie przewidywano dla funkcjonariuszek.

Po zakończeniu szkolenia dwadzieścia trzy kobiety – pod wodzą pani Komendant Głównej – rozpoczęły służbę w Wydziale Dochodzeniowo-Śledczym w Warszawie, natomiast pozostałe siedem skierowano do służby w Łodzi³². Te dwie grupy stały się zalążkiem przyszłych największych brygad kobiecych. Choć szkolenie teoretyczne dobiegło końca, policjantki musiały jeszcze odbyć praktykę w istniejących oddziałach męskich, które z czasem miały zostać zastąpione przez jednostki kobie-

ce. Oprócz uczestnictwa w kursach policyjnych, wzięły udział w cyklu trzydziestu wykładów organizowanych przez Polski Komitet Walki z Handlem Kobietami i Dziećmi, poświęconych zagadnieniom z zakresu ochrony dzieci i młodzieży oraz zapobiegania przestępczości. W dniu rozpoczęcia służby – 15 lipca 1925 r. – nie nosiły jeszcze mundurów.

Początki służby nie należały do łatwych. Warunki, które zastały w jednostkach śledczych, były trudne, a dodatkowo funkcjonariuszki spotykały się z niechęcią ze strony niektórych męskich kolegów po fachu. Pomimo tych przeszkód kandydatki – z drobnymi wyjątkami – zdały egzaminy końcowe i ukończyły trzyletni okres szkoleniowo-praktyczny z sukcesem. Znaczna część z nich pozostała w służbie aż do wybuchu II wojny światowej w 1939 r., a niektóre objęły później funkcje dowódcze w nowo powstałych brygadach kobiecych³³.

Te pierwsze kroki stanowiły podwaliny pod sukces przedsięwzięcia, które – mimo wielu trudności – przynosiło uczestniczkom poczucie dumy i spełnienia.

Dowodem uznania dla tych wysiłków są nie tylko słowa uznania z raportów międzynarodowych, ale również konkretne odznaczenia. Jedną z pierwszych funkcjonariuszek, która rozpoczęła służbę w 1925 r., służyła w policji do 1939 r. i została uhonorowana Srebrnym Krzyżem Zasługi – co dobitnie pokazuje, jak wielki był wkład kobiet w budowę nowoczesnych struktur bezpieczeństwa II Rzeczypospolitej³⁴.

W kolejnych latach nabór do oddziałów prowadzony był już zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi zasad rekrutacji do Policji Państwowej. Regulacje te precyzowały zarówno procedury naboru, jak i podstawowe kwalifikacje, jakich oczekiwano od kandydatów i kandydatek. Kobiety mogły być powoływane do służby w policji po spełnieniu określonych wymogów³⁵:

- posiadać świadectwo ukończenia szkoły podstawowej, natomiast stanowiska oficerskie wymagały świadectwa ukończenia szkoły ponadpodstawowej, jednak z każdym nowym naborem duża liczba kandydatek posiadała wyższe kwalifikacje od wymaganych,

Fot. 10. Dzieci przebywające w Izbie Dziecka w towarzystwie policjantek udają się na spacer, Łódź, 1937 r.

Źródło: NAC, sygn. 1-B-104-7, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/168321:1/> [dostęp: 12.06.2025 r.].

- przedział wiekowy – rozbieżność wiekowa wśród wybranych kandydatek była duża – wiek pomiędzy 21 a 35 lat,
- mieć nieposzlakowaną opinię,
- odpowiednie predyspozycje psychiczne i fizyczne oraz stan cywilny wolny,
- wzrost powyżej 165 centymetrów,
- wcześniejsze doświadczenie ze służbą publiczną.

Podczas oceny kandydatek uwzględniano również ich umiejętności specjalistyczne. Do służby wybierano kobiety spełniające wymagania w zakresie budowy ciała, wykształcenia, kwalifikacji moralnych, a także odpowiedniego przygotowania psychicznego do wykonywania zadań policyjnych. Jednym z podstawowych wymagań było przedstawienie zaświadczenia potwierdzającego wcześniejszą służbę społeczną, zwłaszcza w organizacjach młodzieżowych. Szczególną preferencją cieszyły się kandydatki z doświadczeniem instruktorskim – to one najczęściej trafiały do brygad³⁶.

Z biegiem czasu poziom wykształcenia kandydatek znacznie przewyższał wymagane minimum. W latach 1936–1939 większość z nich legitymowała się wykształceniem średnim lub nawet wyższym. Największą przeszkodą przy przyjęciu do służby okazywał się jednak stan zdrowia. Wiele kobiet – mimo wysokich kwalifikacji intelektualnych i moralnych – było odrzucanych ze względu na niedostateczną tężyznę fizyczną lub problemy zdrowotne, co wiązano z trudnymi warunkami życia podczas I wojny światowej i po jej zakończeniu.

Proces rekrutacji rozpoczynało badanie lekarskie przeprowadzane przez specjalną komisję powoływaną przez Naczelnego Lekarza Kraju³⁷. Kandydatki, które zostały pozytywnie ocenione pod względem zdrowotnym, kierowano następnie do Komisji Kwalifikacyjnej działającej przy komendzie wojewódzkiej właściwej dla ich miejsca zamieszkania. W skład komisji wchodził oficerowie miejscowej komendy okręgowej oraz przedstawicielka Komendy Głównej Policji Kobiecej – często sama Komendant Główna.

Ostateczna decyzja o przyjęciu kandydatek należała do Komendanta Głównego Policji Państwowej, który powoływał do służby wyłącznie kandydatki rekomendowane przez Komendę Główną Policji Kobiecej³⁸.

Szkolenie policjantek – podoficerów Policji Państwowej

Szkolenie kobiet – podoficerów Policji Państwowej – odbywało się w jednym centralnym ośrodku: Głównej Szkole Policyjnej (Szkole Oficerskiej Policji Państwowej) w Warszawie³⁹. Szkolenie kobiet poza Warszawą uznano za niepraktyczne. Stolica umożliwiała dostęp do najlepszych wykładowców – zarówno z Korpusu Oficerskiego Wojska Polskiego, jak i Policji Państwowej oraz instytucji rządowych. Obecność licznych instytucji edukacyjnych i społecznych pozwalała na efektywne prowadzenie zajęć specjalistycznych i społecznych⁴⁰.

Istotnym atutem była także bliskość najbardziej doświadczonych brygad Policji Kobiecej oraz osobisty nadzór nad szkołą sprawowany przez Komendant Główną, która mieszkła w Warszawie i aktywnie uczestniczyła w życiu placówki.

Fot. 11. Policjantka podczas pracy w kancelarii, 1935 r.

Źródło: NAC, sygn. 1-B-101-2, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/168301/520ba3183b8cb7f583c2228500d2f475/> [dostęp: 12.06.2025 r.].

Pierwsze szkolenie rozpoczęło się w 1925 r. i trwało zaledwie trzy miesiące. Szybko jednak ujawniono braki w przygotowaniu funkcjonariuszek, co skłoniło do wydłużenia programu. W latach 1925–1936 kursy trwały sześć miesięcy. Pięć miesięcy obejmowało podstawowe szkolenie identyczne z tym, które przechodzili mężczyźni, a ostatni miesiąc poświęcano na naukę zagadnień społecznych i specjalistycznych, dostosowanych do charakteru pracy policjantek.

Program (szczegóły w Aneksie B)⁴¹ obejmował m.in.:

- kompetencje sądów karnych i wprowadzenie do służby policyjnej – 209 godzin,
- czynności śledcze – 223 godziny,
- problemy społeczne – 132 godziny,
- trening fizyczny – 114 godzin,
- praktyki – 10 dni.

Łącznie: 678 godzin zajęć teoretycznych oraz 10 dni praktyk w domach opieki, szpitalach i instytucjach wspierających dzieci.

W 1939 r. zrealizowano najdłuższy – dziewięćmiesięczny – kurs. Rozszerzono program o zagadnienia związane z opieką nad dziećmi i młodzieżą trudną, z którą funkcjonariuszki często miały do czynienia zarówno na ulicach, jak i w aresztach. Szczególną uwagę poświęcono szkoleniu kobiet na stanowiska nadzorcze. Poszerzono także zakres nauczania psychologii i psychopatologii dziecięcej, a część zajęć odbywała się w ośrodkach badań psychofizycznych. Nowością było zastąpienie części teorii praktykami w brygadach oraz aresztach dla młodocianych⁴².

Po miesięcznych praktykach dowódca brygady oraz doświadczona instruktorka wystawiały opinię dotyczącą przydatności kandydatki do służby – zarówno w oddziałach mundurowych, jak i cywilnych. Opinia ta była istotna przy podejmowaniu decyzji o powołaniu do służby.

Fot. 12. Odprawa policjantek, Warszawa, 1935 r.

Źródło: NAC, sygn. 1-B-101-1, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/168300/afd5cc5fafa82f4ec0793d913d523c65/> [dostęp: 12.06.2025 r.].

Podczas całego cyklu kładziono nacisk na obywatelskość oraz służbę społeczeństwu. Organizowano wykłady i debaty z udziałem autorytetów życia publicznego. W ramach integracji i wychowania organizowano też wydarzenia kulturalne, np. zabawy świąteczne dla dzieci zatrzymanych przez policję – w obecności wysokich funkcjonariuszy i samej Komendant Główniej. Takie wydarzenia miały nie tylko oddziaływanie wychowawcze i edukacyjne wobec dzieci, ale także kształtowały poczucie misji społecznej u funkcjonariuszek.

Rekrutki szkolono w ramach Kompanii Szkolnych. Na ich czele stała oficer pełniący funkcję komendanta kompanii, a jej zastępczynią była wybrana spośród rekrutek szefowa kompanii. Kandydatki mieszkaly w koszarach i otrzymywały wyżywienie po kosztach. Kwatery znajdowały się w budynku szkoły, a jadalnie i świetlice były wspólne dla kobiet i mężczyzn⁴³.

Po ukończeniu szkolenia i zaliczeniu egzaminów absolwentki kierowane były do służby – w oddziałach mundurowych lub cywilnych. Wszystkie musiały przejść kurs podoficerski, co umożliwiało elastyczne przenoszenie między rodzajami służby.

Kurs rozpoczynał się mszą świętą i zaprzysiężeniem, a kończył uroczystą ceremonią, podczas której:

- Komendant Główna Policji Kobiecej składała meldunek Komendantowi Głównemu Policji Państwowej,
- odbywały się przemówienia,
- wręczano dyplomy i kierowano policjantki do pracy,
- odbywała się wspólna kolacja, po której kobiety udawały się na urlop⁴⁴.

Szkolenie nie kończyło się jednak po opuszczeniu murów szkoły. Funkcjonariuszki brały udział w dodatkowych kursach, organizowanych przez wydziały dochodzeniowo-śledcze. Szkolenia te obejmowały zarówno codzienne zadania policyjne, jak i obowiązki społeczne wynikające ze specyfiki służby kobiet w policji.

Policjantki wyróżniające się zdolnościami przywódczymi oraz wysokimi kwalifikacjami były kierowane do Szkoły Oficerskiej Policji Państwowej, gdzie szkoliły się na równi z mężczyznami, przygotowując się do pełnienia funkcji oficerskich⁴⁵.

W ramach Policji Kobiecej powstały specjalne przepisy, które miały na celu uregulowanie jej działalności. Głównym aktem normującym działalność tej formacji było rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 1925 r., które określało zadania, strukturę oraz wymagania wobec funkcjonariuszek. Istotnym aspektem była także rola, jaką Policja Kobieca odgrywała w integracji kobiet w strukturach państwowych, co stanowiło istotny element w procesie zdobywania równych praw przez kobiety w Polsce.

Osiągnięcia Policji Kobiecej w Polsce oraz uznanie na arenie międzynarodowej

O osiągnięciach i rozwiązaniach organizacyjnych polskiej Policji Kobiecej mówiono w środowiskach policyjnych nie tylko w Europie. Praca polskich policjantek była wielokrotnie wysoko oceniana zarówno w kraju, jak i za granicą, co niejednokrotnie znajdowało wyraz na łamach prasy. Z tego powodu w 1935 r. do Polski przyjechały z wizytą angielskie policjantki, z komendantką Maty Sophie Allen na czele. Zapoznały się one z programem szkolenia policjantek, zakresem pracy, jak i praktyczną ich działalnością. Po zakończeniu wizyty wyraziły wiele pozytywnych opinii i oświadczyły władzom policyjnym oraz prasie, że polska Policja Kobieca jest najlepsza na świecie⁴⁶. W 1929 r. brytyjski „Daily Express” nazwał

Fot. 13. O polskich policjantkach było głośno w świecie. Ich sukcesami interesowała się nawet brygada kobieca Scotland Yardu. Na zdjęciu jej komendantka Mary Allen (pierwsza z prawej), za nią kom. Stanisława Paleolog.

Źródło: J. Paciorkowski, *Stawiano je za wzór*, „Policja 997” 2014, nr 111, s. 13, <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2014/numer-111-062014/99476,Stawiano-je-za-wzor-nr-111062014.html> [dostęp: 12.06.2025 r.].

Stanisławę Filipinę Paleolog „Polską Joanną d’Arc” za jej wkład w zwalczanie handlu ludźmi i wykorzystywania seksualnego kobiet.

Temat Policji Kobiecej był również szeroko omawiany na X Międzynarodowym Kongresie Zwalczania Handlu Kobietami i Dziećmi, który odbył się w listopadzie 1937 r. Polskę na tym kongresie reprezentował mecenas Antoni Grzegorzewski oraz komendantka Stanisława Filipina Paleolog. Wypowiedź polskiego przedstawiciela na temat roli i zadań polskiej Policji Kobiecej została bardzo entuzjastycznie przyjęta przez pozostałych uczestników, delegatka brytyjska oznajmiła, że Policja Kobieca w Polsce osiągnęła najlepsze wyniki i Anglia wielokrotnie korzystała z jej wzorów⁴⁷. Ponadto, w 1937 r., komendanci policji w Nowym Jorku i Londynie zwrócili się do naczelnika Centrali Służby Śledczej o dane na temat organizacji i doświadczeń Policji Kobiecej w Polsce⁴⁸.

Podsumowując, należy stwierdzić, że w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce, mimo początkowych trudności, powstał bardzo profesjonalny korpus Policji Kobiecej. Organizacja i zakres działalności polskiej Policji Kobiecej często odbiegały od modelu stosowanego w innych państwach, jednak wielokrotnie uznawana była ona za wzorzec godny naśladowania. Do jej sukcesu niewątpliwie przyczyniło się zaangażowanie i wysiłek wniesiony zarówno przez kierownictwo policji, jak i same policjantki. Ich determinacja i konsekwencja w działaniu sprawiły, że z każdym rokiem formacja stawała się coraz bardziej skuteczna i wyspecjalizowana w pełnieniu powierzonych jej zadań⁴⁹.

Polskie policjantki z okresu międzywojennego, choć pełniły ważną rolę w strukturach Policji Państwowej, najczęściej podejmowały interwencje w określonych, specyficznych przypadkach i w granicach swoich kompetencji. Ich działania były zazwyczaj związane z funkcjami opiekuńczymi, sanitarnymi i administracyjnymi, a także z nadzorem nad kobietami i dziećmi, zwalczaniem prostytucji czy ochroną porządku publicznego. W początkowych latach istnienia Policji Kobiecej (po 1919 r.) ich rola w interwencjach była bardziej ograniczona w porównaniu do mężczyzn⁵⁰.

Jednak z biegiem czasu, zwłaszcza po 1935 r., kiedy powstał Referat Policji Kobiecej w Centralnej Służbie Śledczej, kobiety w policji zyskały większe uprawnienia. Mogły one realizować interwencje, które wcześniej były zarezerwowane dla mężczyzn, takie jak patrolowanie, interwencje w sytuacjach kryzysowych, a nawet aresztowanie sprawców przestępstw, zwłaszcza tych, które dotyczyły kobiet i dzieci⁵¹. Policjantki były też odpowiedzialne za ściganie przestępczości związanej z handlem ludźmi i prostytucją⁵².

W praktyce jednak policjantki często działały w zespole z mężczyznami lub pod ich nadzorem. Rzadko zdarzały się przypadki, że kobieta podejmowała interwencję samodzielnie w sytuacji zagrożenia życia lub bezpieczeństwa, szczególnie w przypadkach, które wymagały większej siły fizycznej lub interwencji w sytuacjach skrajnie niebezpiecznych. W takich przypadkach kobieta mogła liczyć na wsparcie mężczyzn, z którymi współpracowała⁵³.

Jednakże niektóre funkcjonariuszki, zwłaszcza te wyższej rangi, posiadały odpowiednie przeszkolenie i były przygotowane do podejmowania samodzielnych działań w różnych sytuacjach, w tym w przypadkach wymagających użycia siły. W dokumentach i relacjach z tamtego okresu

Fot. 14. Salutująca policjantka Jadwiga Willamowska, 1937 r.

Źródło: NAC, sygn. 1-B-104-13, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/168327/520ba3183b8cb7f583c2228500d2f475/> [dostęp: 12.06.2025 r.].

zdarzają się opisy, w których kobiety pełniły rolę przywódców jednostek i były zaangażowane w walkę z przestępczością, choć nie były to działania podejmowane w pełnej samodzielności, bez wsparcia kolegów z policji⁵⁴.

Warto podkreślić, że rola kobiet w międzywojennej polskiej policji była stopniowo zwiększana, a ich udział w interwencjach policyjnych z czasem stawał się coraz bardziej samodzielny i profesjonalny⁵⁵.

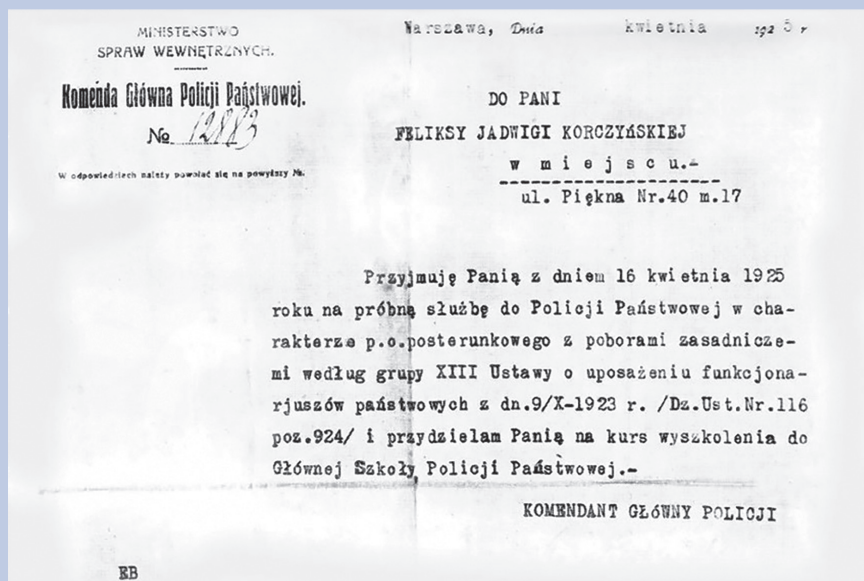
Środki przymusu bezpośredniego

Policjantki w Policji Kobiecej II RP były wyposażone w środki przymusu bezpośredniego.

Pałka służbowa była rzadko używana przez kobiety, ponieważ oficjalnie zabraniano policjantkom podejmowania walki fizycznej.

Zgodnie z regulaminem służbowym policjantki miały prawo używać pałki policyjnej jako środka przymusu bezpośredniego w sytuacjach zagrożenia życia, zdrowia lub mienia. Pałki te wykonywane były z drewna lub gumy i noszono je w specjalnych kaburach przy pasie⁵⁶. Użycie pałki regulowały wewnętrzne instrukcje, które wymagały, by funkcjonariuszki używały jej w sposób proporcjonalny do zagrożenia.

Kajdanki również stanowiły element wyposażenia. Policjantki często wykonywały konwoje kobiet zatrzymanych w sprawach moralnych (np. za nielegalną prostytucję) i dzieci, co również wymagało stosowania środków zabezpieczających⁵⁷.

Fot. 15. Faksymile jednego z pierwszych listów dotyczących powołania do polskiej Policji Kobiecej.

Źródło: Stanisława Filipina Paleolog, *Policja Kobieca w Polsce 1925–1939*, s. 20.

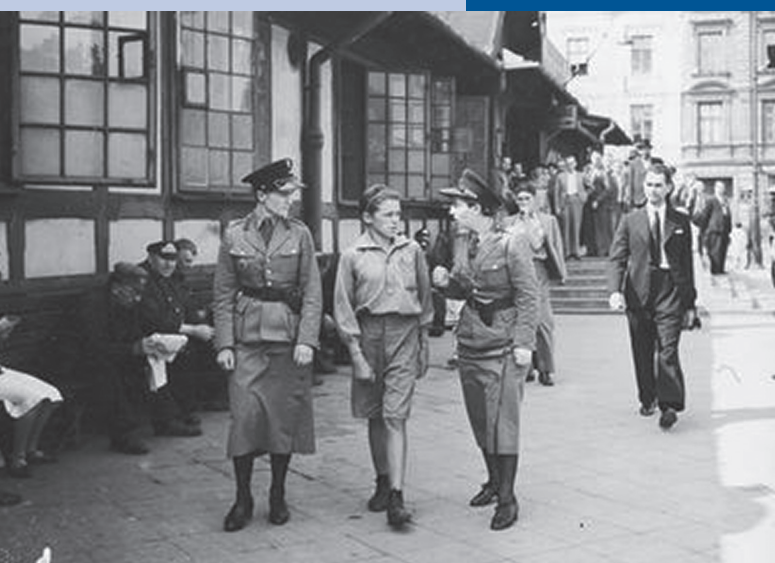
Rodzaje broni, jaką posiadały policjantki, a obowiązki służbowe

Wszystkie funkcjonariuszki Policji Kobiecej wyposażono w indywidualną broń palną krótką. W ich użyciu znalazły się 6,35 mm pistolety Browninga, Walthera PPK i Mausera M1910⁵⁸, broń, która była zgodna z ich rolą i obowiązkami w strukturach Policji Państwowej. W okresie międzywojennym, kiedy Policja Kobieca rozpoczęła swoją działalność, nie tylko pełniła funkcje prewencyjne i opiekuńcze, ale także musiała być przygotowana do interwencji w sytuacjach kryzysowych i przemocy. Broń, którą posiadały policjantki, była zgodna z obowiązującymi wówczas przepisami dotyczącymi uzbrojenia funkcjonariuszy. W okresie, gdy Policja Kobieca stawiała czoła wyzwaniom wynikają-

cym z szeroko pojętej ochrony kobiet i dzieci, jak również zwalczania przestępczości związanej z handlem ludźmi, funkcjonariuszki były wyposażone w odpowiednie środki ochrony. Broń stanowiła istotną część ich wyposażenia, pomagając nie tylko w sytuacjach wymagających obrony, ale także w wykonywaniu codziennych obowiązków, które często wiązały się z ryzykiem⁵⁹. Szkolenie kobiet obejmowało podstawy obsługi i strzelania z pistoletu, choć było bardziej ograniczone niż w przypadku mężczyzn⁶⁰. Funkcjonariuszki nosiły broń w brązowym skórzanym futerale, umocowanym na pasie głównym po lewej stronie, zgodnie z instrukcjami MSW⁶¹. Broń była wykorzystywana m.in. przy rewizjach domów publicznych, kontrolach kobiet prostytuujących się oraz przy konwojowaniu nieletnich. Warto dodać, że wśród funkcjonariuszek Policji Kobiecej były także kobiety, które pełniły funkcje nadzorcze w aresztach, w których użycie broni było bardzo ograniczone i nie było powszechnie wymagane. Jednak wszystkie funkcjonariuszki były przeszkolone w zakresie użycia broni palnej oraz obrony osobistej⁶², tak by móc wykorzystać te umiejętności w razie potrzeby.

Przepisy prawne regulujące kwestie uzbrojenia policjantów, w tym policjantek w Policji Kobiecej II RP, obejmowały szereg aktów prawnych, które stanowiły podstawy funkcjonowania Policji Państwowej:

- 1) ustawa z dnia 24 sierpnia 1928 r. o Policji Państwowej (Dz. U. Nr 79, poz. 789) – była podstawowym aktem prawnym regulującym organizację Policji Państwowej, w tym wyposażenie funkcjonariuszy; ustawa ta określała obowiązki policjantów oraz zasady używania broni palnej w służbie;
- 2) rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 24 lipca 1929 r. w sprawie organizacji i uzbrojenia Policji Państwowej (Dz. U. Nr 63, poz. 577) – zawierało szczegółowe przepisy dotyczące uzbrojenia i wyposażenia funkcjonariuszy Policji Państwowej; określało rodzaje broni, które mogły być używane przez funkcjonariuszy, a także zasady jej przechowywania oraz użytkowania;
- 3) regulamin służby w Policji Państwowej⁶³ – stanowił wewnętrzny akt prawny, który szczegółowo regulował za-

Fot. 16. Policjantki z chłopcem w drodze od izby zatrzymań, Warszawa, 1939 r.

Źródło: NAC, sygn. 1-B-102-3, <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/168308:1/> [dostęp: 12.06.2025 r.].

sady pełnienia służby, w tym użytkowania broni przez policjantów i policjantki; zawierał zasady odpowiedzialności za broń oraz warunki, w jakich mogła być użyta w trakcie interwencji;

- 4) instrukcja dotycząca wyposażenia funkcjonariuszy Policji Państwowej⁶⁴ – precyzowała, jakie środki ochrony i uzbrojenia były wymagane dla funkcjonariuszy pełniących służbę w różnych rodzajach jednostek, w tym w jednostkach prewencyjnych i interwencyjnych; dokument ten wskazywał, że policjantki miały do dyspozycji broń palną, w tym rewolwery, oraz inne narzędzia obrony.

Umundurowanie funkcjonariuszek Policji Państwowej II RP

W początkowym okresie istnienia Policji Państwowej kobiety zatrudnione w jej szeregach, przede wszystkim w ramach służby śledczej, nie posiadały jednolitego umundurowania. Występowały w ubraniach cywilnych, co było zgodne z charakterem ich obowiązków, polegających głównie na pracy operacyjnej, dochodzeniowo-śledczej, często w środowiskach szczególnie trudnych, takich jak domy publiczne, ulice czy schroniska dla bezdomnych. Brak munduru umożliwiał im lepszą anonimowość i skuteczniejsze prowadzenie czynności służbowych⁶⁵.

Dopiero rozwój struktur Policji Państwowej, zwiększenie udziału kobiet w codziennej służbie patrolowej oraz potrzeba ich wyraźnego wyróżnienia w przestrzeni publicznej spowodowały konieczność wprowadzenia przepisów regulujących wygląd umundurowania. Przełomowym momentem było wydanie 20 lipca 1935 r. rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych o umundurowaniu i uzbrojeniu oficerów i szeregowych Policji Państwowej – kobiet⁶⁶. Było to pierwsze oficjalne uregulowanie tej kwestii, które stanowiło podstawę do stworzenia jednolitego i funkcjonalnego stroju służbowego dla funkcjonariuszek. Regulamin zabraniał policjantkom noszenia makijażu oraz długich włosów⁶⁷.

Mundur szeregowych policjantek został wykonany z granatowego sukna, identycznego jak to używane przy szyciu mundurów męskich. Zachowano te same guziki, dystynkcje i inne elementy ozdobne. Jednakże krój munduru został dostosowany do kobiecej sylwetki. Kurtka o kroju frenceza⁶⁸ miała wykładany kołnierz marynarkowy, co nadawało jej elegancki i oficjalny wygląd. Interesującym zabiegiem konstrukcyjnym były dwie haftki umieszczone na wysokości stanu, z tyłu kurtki. Służyły one do podtrzymywania pasa głównego i równomiernego rozkładania ciężaru wyposażenia⁶⁹.

Spódnica służbowa miała długość określoną przepisami jako 22–30 cm od poziomu do dolnego brzegu, co według dzisiejszych standardów oznacza, że była bardzo długa – sięgała bowiem do połowy łydki lub niżej. Ujęta w stanie na szerokości 6 cm, wyposażona była w rozcięcie po lewej stronie, zapinane na sześć małych, granatowych guziczków. Zapięcie główne opierało się na dwóch guziczkach, również granatowych. Spódnica była projektowana tak, aby przylegała do figury⁷⁰, co podkreślało schludność i estetykę umundurowania.

Fot. 17. Umundurowanie Policji Kobięcej w okresie międzywojennym, ekspozycja w Muzeum Policji KGP.

Zdj. M. Boruch.

Płaszcz funkcjonariuszek nie różnił się od wzoru męskiego i był wykonany z tego samego materiału, o kroju zbliżonym do wojskowego. Obuwie stanowiły czarne trzewiki sznurowane, sięgające do połowy łydki, o długości od 20 do 26 cm. Obowiązywało noszenie czarnych pończoch⁷¹, co miało zarówno wymiar praktyczny, jak i estetyczny. Czapka służbowa była zbliżona do męskiej, z tą różnicą, że nie posiadała okucia przy daszku. Pas główny również odpowiadał męskiemu – był skórzany, funkcjonalny, jednak bez koalicji⁷².

W przypadku kobiet pełniących funkcje oficerskie, krój kurtki był identyczny jak u szeregowych, lecz z charakterystycznym mankietem, który wydłużał się w ząb na długość 13 cm od początku rękawa – był to element zaczerpnięty z mundurów oficerskich mężczyzn. Spódnica, trzewiki i pończochy nie różniły się od tych noszonych przez szeregowy funkcjonariuszki. Policjantki w stopniu oficerskim również nosiły płaszcz oraz pas o kroju identycznym jak ich męscy odpowiednicy. Czapka również była analogiczna do tej przysługującej oficerowi mężczyźnie, jednak pozbawiona ozdobnego okucia⁷³.

Uzupełnieniem munduru była koszula w kolorze niebieskoszarym lub białym, do której obowiązkowo zakładano granatowy krawat. Dodatkowo funkcjonariuszki nosiły brązowe rękawiczki⁷⁴ – element rzadko spotykany w męskim ubiorze policyjnym, podkreślający formalny i zarazem kobiecy charakter umundurowania. Oznaczenia stopni były umieszczane na chabrowych patkach z wyhaftowaną srebrną palmetką. Ze względu na wykładany kołnierz mundurów kobiecych, galony (srebrne taśmy szerokości 5 mm) były naszywane nad palmetką, a nie obok niej, jak w przypadku męskich mundurów⁷⁵.

Uzbrojeniem funkcjonariuszek był pistolet umieszczony w brązowym, skórzanym futerale, noszonym po lewej stronie ciała, pomiędzy kłamrą pasa głównego a lewą kieszenią⁷⁶. Było to zgodne z zasadami ergonomii i bezpieczeń-

Fot. 18. Znaczek legitymacyjny Służby Śledczej.

Źródło: A. Głowacki, *Kobieca Policja Państwowa II RP*, Kraków-Warszawa 2014, s. 63.

stwa w służbie. W kolejnych latach wprowadzono również letni wariant munduru, uszyty z bawełny lub lnu w kolorze khaki, który miał zastosowanie przede wszystkim w cieplejszych miesiącach. Równocześnie z męskim mundurem wprowadzano również zmiany w systemie oznaczania stopni służbowych – patki zastępowano belkami i gwiazdkami umieszczanymi na naramiennikach⁷⁷.

Umundurowanie kobiet w Policji Państwowej II RP łączyło w sobie elementy praktyczne, militarne oraz estetyczne. Było wyrazem dążenia do równości służbowej przy jednoczesnym uwzględnieniu specyfiki płci. Kobiety – funkcjonariuszki, choć stanowiły mniejszość, były pełnoprawną częścią formacji i prezentowały się w sposób zgodny z etosem służby i zasadami dyscypliny mundurowej.

Zakończenie

Choć Policja Kobieca II Rzeczypospolitej funkcjonowała stosunkowo krótko, jej znaczenia nie sposób przecenić. W realiach młodego państwa, które po 123 latach zaborów i nieobecności na mapie Europy, z determinacją odbudowywało swoje struktury, obecność kobiet w służbach mundurowych stanowiła wyraz niezwyklej odwagi cywilnej i przełomowego myślenia o roli państwa, prawa i obywatela. Funkcjonariuszki Policji Kobiecej nie były jedynie uzupełnieniem struktur porządkowych – były ich aktywną, wyspecjalizowaną częścią, reagującą na problemy społeczne, które często umykały uwadze tradycyjnych formacji policyjnych.

Ich zaangażowanie w walkę z handlem ludźmi, prostytucją przymusową, przemocą wobec kobiet i dzieci czy w ochronę nieletnich świadczyło o głębokim zrozumieniu potrzeb społecznych i o misji, jaką miały do spełnienia. W czasach, gdy kobiety wciąż walczyły o pełne prawa obywatelskie i uznanie swojej roli w życiu publicznym, funkcjonariuszki te stawały się żywym dowodem na to, że służba publiczna nie ma płci – liczy się kompetencja, odwaga i oddanie sprawie.

Wizyta angielskich policjantek w 1935 r., które uznały polskie policjantki za najlepiej przygotowane i najbardziej profesjonalne na świecie, była nie tylko dowodem międzynarodowego uznania, lecz także symbolem pozycji, jaką zajmowała Polska na mapie postępowych państw Europy.

Niestety, wybuch II wojny światowej brutalnie przerwał rozwój tej formacji, a w okresie powojennym pamięć o Policji Kobiecej została niemal całkowicie zatarta. Dziś jednak – w czasach, gdy coraz więcej kobiet pełni służbę w policji, wojsku i innych instytucjach państwowych – warto przywoływać ten zapomniany rozdział historii. Nie tylko po to, by oddać hołd jego bohaterkom, ale również po to, by czerpać z ich doświadczeń i inspirować kolejne pokolenia kobiet wybierających służbę państwu i społeczeństwu.

Dziedzictwo Policji Kobiecej to nie tylko przykład organizacyjnego sukcesu II Rzeczypospolitej – to także świadectwo tego, że odbudowa państwa po latach niewoli nie ograniczała się do polityki i gospodarki, ale obejmowała także budowę nowoczesnego, sprawiedliwego i wrażliwego społecznie społeczeństwa.

¹ D. Pawlak, *Powstanie, organizacja i działalność Policji Kobiecej w Polsce*, „Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska” 2006, nr 19, s. 69.

² Tamże.

³ Tamże.

⁴ Tamże.

⁵ Tamże, s. 70.

⁶ Tamże.

⁷ Stanisława Filipina Paleolog, *Policja Kobieca w Polsce 1925–1939*, Warszawa 2020, s. 17.

⁸ Tamże, s. 20.

⁹ Tamże, s. 22.

¹⁰ Tamże, s. 24.

¹¹ Tamże, s. 25.

¹² Tamże.

¹³ Tamże, s. 26.

¹⁴ Tamże, s. 25.

¹⁵ E. Waśko-Owsiejczuk, *Kobiety w polskich służbach mundurowych*, Warszawa 2018, s. 63.

- ¹⁶ Tamże.
- ¹⁷ Stanisława Filipina Paleolog, *Policja Kobieta w Polsce 1925–1939*, s. 26.
- ¹⁸ Tamże.
- ¹⁹ E. Waśko-Owsiejczuk, *Kobiety w polskich służbach mundurowych*, s. 64.
- ²⁰ Tamże.
- ²¹ D. Pawlak, *Powstanie, organizacja i działalność Policji Kobiety w Polsce*, s. 75.
- ²² Tamże.
- ²³ A. Nowakowska, *Policja Kobieta w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2013, s. 122–123; M. Domańska, *Kryminalistyka w służbie Policji Kobiety*, Warszawa 1938, s. 132–135.
- ²⁴ E. Waśko-Owsiejczuk, *Kobiety w polskich służbach mundurowych*, s. 64.
- ²⁵ D. Pawlak, *Powstanie, organizacja i działalność Policji Kobiety w Polsce*, s. 81.
- ²⁶ Tamże, s. 65.
- ²⁷ Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 6 marca 1928 r. o Policji Państwowej (Dz. U. Nr 31, poz. 266).
- ²⁸ Tamże, s. 19.
- ²⁹ Tamże, s. 17.
- ³⁰ Tamże.
- ³¹ Tamże.
- ³² Tamże, s. 18.
- ³³ Tamże.
- ³⁴ Tamże, s. 20.
- ³⁵ Stanisława Filipina Paleolog, *Policja Kobieta w Polsce 1925–1939*, s. 17, 26–27.
- ³⁶ Tamże, s. 27.
- ³⁷ Tamże.
- ³⁸ Tamże.
- ³⁹ Tamże.
- ⁴⁰ Tamże, s. 28.
- ⁴¹ Tamże, s. 137.
- ⁴² Tamże, s. 29.
- ⁴³ Tamże.
- ⁴⁴ Tamże, s. 30.
- ⁴⁵ Tamże.
- ⁴⁶ *Przegląd Policji Kobiety*, Warszawa 1935.
- ⁴⁷ *Międzynarodowy Kongres Zwalczania Handlu Kobietami i Dziećmi*, Raport, 1937.
- ⁴⁸ Listy z 1937 r. do Centrali Służby Śledczej, Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Warszawa.
- ⁴⁹ J. Wysocki, *Polska Policja w okresie międzywojennym*, Warszawa 2020.
- ⁵⁰ M. Kubiak, *Polska policja w okresie międzywojennym: Rola kobiet w służbach porządkowych*, 2012.
- ⁵¹ A. Kowalska, *Polska Organizacja Wojskowa i jej wpływ na policję kobiecą w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005.
- ⁵² T. Zieliński, *Zwalczanie prostytucji i handlu kobietami w II RP*, Wydawnictwo Polskie, Lwów 2000.
- ⁵³ B. Nowak, *Współpraca mężczyzn i kobiet w służbach porządkowych w Polsce*, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź, 2008.
- ⁵⁴ A. Jakubowska, *Funkcjonowanie kobiecej policji w Polsce w latach 1919–1939*, Instytut Pamięci Narodowej, Warszawa 2015.
- ⁵⁵ M. Nowak, *Zmiany w roli kobiet w służbach mundurowych w Polsce po 1918 roku*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2010.
- ⁵⁶ E. Waśko-Owsiejczuk, *Kobiety w polskich służbach mundurowych*, s. 64.
- ⁵⁷ Tamże.
- ⁵⁸ Informacyjny Serwis Policyjny, *Dziewczyny w granacie dawniej*, https://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/15163%2CDziewczyny-w-granacie-dawniej.html?utm_source=chatgpt.com [dostęp: 10.06.2025 r.].
- ⁵⁹ Regulamin służby w Policji Państwowej, Archiwum Akt Nowych, sygn. 2/1891/0/1.
- ⁶⁰ A. Nowakowska, *Policja Kobieta w II Rzeczypospolitej*, s. 122–123.
- ⁶¹ *Instrukcja dotycząca wyposażenia funkcjonariuszy Policji Państwowej*, Archiwum MSW, sygn. MSW/PP/1930.
- ⁶² J. Mazur, *Bezpieczeństwo publiczne i interwencje policyjne w II RP*, Wrocław 2003, s. 145–150.
- ⁶³ Regulamin służby w Policji Państwowej, Archiwum Akt Nowych, sygn. 2/1891/0/1.
- ⁶⁴ *Instrukcja dotycząca wyposażenia funkcjonariuszy Policji Państwowej*, Archiwum MSW, sygn. MSW/PP/1930.
- ⁶⁵ K. Marszałek-Młynarczyk, *Kobiety w Policji Państwowej II RP*, Warszawa 1985, s. 102.
- ⁶⁶ Dz. U. z 1935 r. Nr 57, poz. 370.
- ⁶⁷ E. Waśko-Owsiejczuk, *Kobiety w polskich służbach mundurowych*, s. 65.
- ⁶⁸ A. Głowacki, *Kobieta Policja Państwowa II RP*, Kraków–Warszawa 2014, s. 44.
- ⁶⁹ E. Waśko-Owsiejczuk, *Kobiety w polskich służbach mundurowych*, s. 65.
- ⁷⁰ Tamże.
- ⁷¹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych z dnia 20 lipca 1935 r. o umundurowaniu i uzbrojeniu oficerów i szeregowych Policji Państwowej – kobiet.
- ⁷² A. Głowacki, *Kobieta Policja Państwowa II RP*, s. 45.
- ⁷³ Tamże.
- ⁷⁴ Tamże.
- ⁷⁵ Tamże.
- ⁷⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych z dnia 20 lipca 1935 r. o umundurowaniu i uzbrojeniu oficerów i szeregowych Policji Państwowej – kobiet.
- ⁷⁷ A. Głowacki, *Kobieta Policja Państwowa II RP*, s. 45.

Summary

Women's Police in the Second Polish Republic. A Forgotten Chapter of History

The article presents a forgotten but extremely important chapter in the history of the Second Polish Republic – the activities of the Women's Police, one of the first such formations in Europe. It was established in response to the social challenges of the reborn state after 123 years of partition. Poland, while building modern institutions from scratch, saw the need to establish a specialized women's service that would deal with crimes affecting primarily children, women and people in difficult life situations. Policewomen performed tasks related to combating human trafficking, forced prostitution, domestic violence, and caring for minors. Their work went beyond the traditional understanding of uniformed service – it carried with it an element of social mission and commitment to the most disadvantaged. This formation was not only a response to real social problems, but also an important symbol of the changing role of women in the public space of the Second Polish Republic.

Particularly noteworthy is the high level of organisation and professionalism of this service, which was also noticed by foreign observers – in 1935, English policewomen visiting Poland described Polish Policewomen as the best prepared in the world. This was a confirmation of the international rank of this formation and proof of the modern and progressive approach of the authorities of the Second Polish Republic to the issue of social security. The war interrupted the activities of the Women's Police, and the post-war authorities did not continue its tradition. For decades, the memory of these women – brave, competent and dedicated to their service – was almost completely erased. Today, however, at a time when women constitute an increasing percentage of the uniformed services, it is worth recalling their pioneering contribution. The article is an attempt to restore the memory of this formation and emphasize its significance as a breakthrough phenomenon in the history of Polish society, public service and women's emancipation.

Tłumaczenie: Beata Peplowska